

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์เนื้อหา หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร" มีวัตถุประสงค์
ในการศึกษาค้นคว้า คือ

๑. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร อย่างละเอียดว่ามีเนื้อหาในค่านึกและมีปริมาณมากน้อยเพียงใด ตามเกณฑ์เนื้อหาที่ตั้งไว้

๒. เพื่อศึกษาแหล่งอ้างอิงที่ปรากฏในหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ฉบับที่จัดพิมพ์โดยองค์การค้ำของคุรุสภา พ.ศ.๒๕๐๖ - ๒๕๑๓ ตั้งแต่ภาคที่ ๑ ถึงภาคที่ ๔๐ รวมเป็นจำนวนหนังสือทั้งหมด ๕๐ เล่ม

วิธีดำเนินการวิจัย ในค่านการวิเคราะห์เนื้อหา ได้สำรวจหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร จำนวน ๕๐ เล่ม และศึกษาหนังสือหัวเรื่อง และคู่มือระบบการจัดหมู่หนังสือของหอสมุดรัฐสภาอเมริกันและระบบการจัดหมู่ทศนิยมของคิวอี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดหัวข้อเนื้อหา ซึ่งจะถือเป็นเกณฑ์และใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือชุดประชุมพงศาวดาร โดยนำหัวข้อเนื้อหาที่กำหนดขึ้นและอาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจแก้ไขแล้วมาใช้วิเคราะห์เนื้อหาโดยวิธีที่รายนะแนลงในตารางวิเคราะห์ทุกครั้งที่มีเนื้อเรื่องตรงกับหัวข้อเนื้อหา และรวมความถี่ของเนื้อหาแต่ละหัวข้อในแต่ละภาค ตั้งแต่ภาคที่ ๑ ถึงภาคที่ ๔๐ เพื่อรวบรวมเป็นความถี่ทั้งหมดในแต่ละหัวข้อเนื้อหา และนำมาหาค่าร้อยละ

ส่วนการศึกษาแหล่งอ้างอิง ได้ศึกษาการแบ่งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของมนวิภา ไชยพันธุ์ เฉลิม มลิลดา นิธิ เอียวศรีวงศ์และอาคม พิชยะ เป็นแนวทางในการกำหนดประเภทของแหล่งอ้างอิงในหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร โดยศึกษาจากหน้าค่าน่าที่กล่าวถึงลักษณะและที่มาของแหล่งอ้างอิง ที่ใช้ประกอบในการเขียน หรือเรียบเรียงเนื้อหาในแต่ละเรื่อง และรวบรวมจำนวนของแหล่งอ้างอิงดังกล่าวในแต่ละประเภท เพื่อนำมาหาค่าร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

๑. การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร

หัวข้อเนื้อหา ชีวประวัติและการสืบวงศ์ตระกูล มีเนื้อหามากที่สุด คือ กล่าวถึง ๑๔๓๒ ครั้ง ในจำนวนของการกล่าวถึงทั้งหมด ๔๕๙๒ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓๒ รองลงมาอันดับ ๒ คือ หัวข้อเนื้อหา ขนบธรรมเนียมและประเพณี มีการกล่าวถึง ๙๓๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๐๓ หัวข้อที่มีเนื้อหามากเป็นอันดับที่ ๓ คือ หัวข้อเนื้อหา ประวัติศาสตร์ กล่าวถึง ๓๔๒ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๙.๔๔ เนื้อหาที่มีมากเป็นอันดับที่ ๔ คือ หัวข้อเนื้อหา รัฐประศาสนศาสตร์ กล่าวถึง ๒๕๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๖.๑๒ หัวข้อที่มีเนื้อหามากเป็นอันดับที่ ๕ คือ หัวข้อเนื้อหา สถานที่สำคัญ กล่าวถึง ๒๓๙ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๕.๒๓

ในหัวข้อเนื้อหา ชีวประวัติและการสืบวงศ์ตระกูล ที่มีเนื้อหามากเป็นอันดับหนึ่งนั้น หัวข้อย่อย กษัตริย์และยุครองนคร มีเนื้อหามากที่สุด คือ มีการกล่าวถึง ๑๐๔๖ ครั้ง ในจำนวนที่กล่าวถึงทั้งหมด ๑๔๓๒ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๔๔ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์ของประเทศไทยมีมากที่สุด คือ กล่าวถึง ๖๔๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๘๔ รองลงมา คือ หัวข้อย่อย ประวัติบุคคลและสกุลวงศ์ กล่าวถึง ๒๓๔ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๕.๑๒ อันดับที่ ๓ คือ หัวข้อย่อย พระบรมวงศานุวงศ์ กล่าวถึง ๑๕๒ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๓.๑๒

หัวข้อเนื้อหา ขนบธรรมเนียมและประเพณี มีเนื้อหามากเป็นอันดับ ๒ คือ กล่าวถึง ๙๓๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๐๔ หัวข้อย่อย พระราชพิธีและประเพณีในราชสำนัก มีเนื้อหา มากที่สุด กล่าวถึง ๖๓๒ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕๒ เรื่องพระราชพิธีและประเพณีในราชสำนัก ของประเทศไทย มีการกล่าวถึงมากที่สุด คือ ๕๕๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวถึงมาก คือ ๓๙๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๕.๒๔ รองลงมาเป็นเนื้อหาสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึง ๑๕๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๔.๒๖ สำหรับ เรื่องของต่างประเทศ กล่าวถึง ๔๓ ครั้ง เท่านั้น คิดเป็นร้อยละ ๐.๙๔ หัวข้อที่มีเนื้อหา รองลงมา คือ หัวข้อย่อย ความเป็นอยู่และประเพณี กล่าวถึง ๑๐๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๒๖ เรื่องความเป็นอยู่และประเพณีของไทย มีการกล่าวถึงมากที่สุด คือ ๙๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑.๕๔ เนื้อหาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวถึง ๔๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๙ สมัย กรุงศรีอยุธยา กล่าวถึง ๓๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๙ ส่วนเรื่องของต่างประเทศ กล่าวถึง ๓๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๙๒

หัวข้อเนื้อหา ประวัติศาสตร์ มีเนื้อหามากเป็นอันดับที่ ๓ กล่าวถึง ๓๔๒ ครั้ง ในจำนวนความถี่ของการกล่าวถึง ๔๕๓๒ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๓.๔๘ หัวข้อย่อย ประวัติศาสตร์ของไทย มีเนื้อหามากที่สุด คือ กล่าวถึง ๒๔๖ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๕.๓๘ โดยเฉพาะเรื่องราวในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีเนื้อหามากที่สุด กล่าวถึง ๑๐๘ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๓๘ รองลงมา คือ สมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึง ๑๐๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๙ ในสมัยลานช้าง มีเนื้อหาน้อยที่สุด คือ กล่าวถึงเพียง ๑ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๐๒ สำหรับหัวข้อย่อย ประวัติศาสตร์ต่างประเทศ ที่มีเนื้อหา รองลงมา กล่าวถึง ๘๖ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๑๐

หัวข้อเนื้อหา รัฐประศาสนศาสตร์ มีเนื้อหามากเป็นอันดับ ๔ กล่าวถึง ๒๕๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๖.๑๒ หัวข้อย่อย การปกครองท้องถิ่น มีเนื้อหามากที่สุด คือ กล่าวถึง ๑๒๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๘ เนื้อหาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวถึงมาก ๑๒๔ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๙๒ รองลงมา คือ หัวข้อย่อย การทหาร กล่าวถึง ๑๑๔ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๘ โดยเฉพาะเนื้อหาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวถึง ๕๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๙ หัวข้อที่มีเนื้อหาน้อยที่สุด คือ หัวข้อย่อย การเมืองและการปกครอง กล่าวถึง ๓๙ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๙๘ โดยเฉพาะเรื่องการเมืองและการปกครองของประเทศไทย มีการกล่าวถึงมากที่สุดคือ ๓๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๖ และในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวถึง ๑๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๔๑ สำหรับการเมืองและการปกครองของต่างประเทศ มีการกล่าวถึงเพียง ๔ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๐๙

หัวข้อเนื้อหา สถานที่สำคัญ มีเนื้อหามากเป็นอันดับ ๕ คือ มีการกล่าวถึง ๒๓๙ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๕.๒๓ เรื่องที่เกี่ยวกับสถานที่สำคัญของประเทศไทย มีเนื้อหามากที่สุด คือ กล่าวถึง ๑๘๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๔.๓๑ และรองลงมาเป็นเรื่องของต่างประเทศ กล่าวถึง ๕๒ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๘๒

หัวข้อที่มีเนื้อหาเป็นอันดับรองลงมาตามลำดับ คือ หัวข้อเนื้อหา ความสัมพันธ์ของไทยกับต่างประเทศ มีเนื้อหาเป็นอันดับที่ ๖ กล่าวถึง ๒๒๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๕.๕๕ หัวข้อเนื้อหา พุทธศาสนา กล่าวถึง ๒๑๖ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๕.๓๒ หัวข้อเนื้อหา พาณิชยกรรม กล่าวถึง ๑๕๔ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๓ หัวข้อเนื้อหา โบราณสถานและโบราณวัตถุ กล่าวถึง ๑๖๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๓.๖๕ หัวข้อเนื้อหา การคมนาคม การขนส่ง กล่าวถึง ๑๖๑ ครั้ง คิดเป็น

ร้อยละ ๓.๕๒ หัวข้อเนื้อหา ประวัติเมือง กล่าวถึง ๑๖๐ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๐ หัวข้อเนื้อหา คริสต์ศาสนาในประเทศไทย กล่าวถึง ๑๑๑ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๘๓ หัวข้อเนื้อหา สถาปัตยกรรมของบ้านเมือง กล่าวถึง ๑๐๒ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒.๖๓ หัวข้อเนื้อหา ชนต่างชาติในประเทศไทย กล่าวถึง ๗๗ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑.๖๘ หัวข้อเนื้อหา กฎหมาย และการศาล กล่าวถึง ๕๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๖ หัวข้อเนื้อหา ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ กล่าวถึง ๕๑ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๑.๑๒ หัวข้อเนื้อหา การพิมพ์ กล่าวถึง ๑๕ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๓๓ หัวข้อเนื้อหา ภาษีอากร กล่าวถึง ๑๓ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๘ และหัวข้อเนื้อหา อาวุธ มีเนื้อหามากที่สุดเป็นอันดับที่ ๑๔ นับเป็นหัวข้อที่มีเนื้อหาน้อยที่สุด คือ มีการกล่าวถึงเพียง ๑๑ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๐.๒๘

๒. การกระจายของหัวข้อเนื้อหา แบ่งเป็น การกระจายหัวข้อเนื้อหาในแต่ละภาค และการกระจายเนื้อหาในแต่ละหัวข้อ สำหรับการกระจายหัวข้อเนื้อหาในแต่ละภาค พบว่า ภาคที่มีการกระจายของหัวข้อเนื้อหามากที่สุด คือ ภาคที่ ๔๐ มีการกระจายใน ๑๔ หัวข้อ จากจำนวนหัวข้อทั้งหมด ๑๔ หัวข้อ ภาคที่มีการกระจายหัวข้อเนื้อหารองลงมา คือ ภาคที่ ๑๒ มีการกระจาย ๑๓ หัวข้อ และอันดับที่ ๓ คือ ภาคที่ ๖ มีการกระจาย ๑๒ หัวข้อ ภาคที่มีการกระจายของหัวข้อเนื้อหาน้อยที่สุด คือ ภาคที่ ๕๖ มีการกระจายเพียง ๑ หัวข้อ เท่านั้น

ส่วนการกระจายเนื้อหาในแต่ละหัวข้อนั้น พบว่า หัวข้อย่อย พระราชพิธีและประเพณี ในราชสำนักของประเทศไทย มีการกล่าวถึงในเกือบทุกภาค รวม ๖๐ ภาค โดยเฉพาะเนื้อหาในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ มีการกล่าวถึงใน ๒๕ ภาค เท่ากัน จากจำนวนทั้งหมด ๔๐ ภาค สำหรับเนื้อหาในสมัยกรุงธนบุรี กล่าวถึงใน ๒ ภาค เท่านั้น โดยเฉพาะในภาคที่ ๔ มีการกล่าวถึงในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มากที่สุด คือ ๔๔ ครั้ง ในสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึงมาก ๖๐ ครั้ง ในภาคที่ ๖๐ และรองลงมาหัวข้อที่มีการกล่าวถึงใน ๔๔ ภาค และ ๓๒ ภาค ตามลำดับ คือ หัวข้อย่อย กษัตริย์และบุตรของนครของประเทศไทย และหัวข้อเนื้อหา ชนต่างชาติในประเทศไทย ส่วนหัวข้อที่มีการกระจายเนื้อหาน้อยที่สุด คือ หัวข้อเนื้อหา การพิมพ์ หัวข้อเนื้อหา กฎหมายและการศาลของต่างประเทศ และหัวข้อย่อย ประวัติศาสตร์ไทย สมัยฉวนซาง มีการกล่าวถึงใน ๑ ภาค เท่ากัน

๓. แหล่งอ้างอิง แหล่งที่มาของหลักฐานหรือข้อมูลที่ผู้เขียนหรือผู้เรียบเรียง ใ้ให้นำมาใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงประกอบการเขียนในหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร จำนวน ๔๐ ภาค ที่ได้ระบุแหล่งที่มาไว้มีจำนวน ๔๒ เรื่อง จากจำนวนเนื้อเรื่องทั้งหมด ๑๓๕ เรื่อง และพบว่า หลักฐานประเภท คำให้การ เป็นแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญและนำมาใช้เป็นแหล่งอ้างอิงมากที่สุด คือ มีจำนวน ๒๔ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕๕ รองลงมา คือ เอกสารราชการของไทย มีจำนวน ๑๕ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๖๑ และประเภท จดหมายเหตุของต่างประเทศ มีจำนวน ๑๒ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๒๕ ตามลำดับ แหล่งข้อมูลที่นำมาใช้ประกอบการเรียบเรียงน้อยที่สุด คือ แผนที่และหนังสือพิมพ์ มีจำนวน ๑ เรื่อง เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๑.๐๒

อภิปรายผลการวิจัย

ตามที่ปรากฏผลในการวิจัย ทั้งในด้านการวิเคราะห์เนื้อหาและการศึกษาแหล่งอ้างอิง นั้น สามารถวิเคราะห์และอภิปรายผลจากการวิจัยดังกล่าวได้ ดังนี้

๑. ผลจากการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า เนื้อหาที่มีมากที่สุด คือ หัวข้อเนื้อหาชีวประวัติและการสมวงศ์ตระกูล ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ประเวณีบุคคลและสกุลวงศ์ โดยเฉพาะเนื้อหาที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ของประเทศไทยจะมีมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เรื่องที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของไทยในอดีตนั้นจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับพระมหากษัตริย์ เพราะทรงเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดในการปกครองบ้านเมือง นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในอดีตการจดประวัติศาสตร์จะเป็นในรูปของ ตำนาน ซึ่งเป็นการบอกเล่าสืบต่อกันมาถึงประวัติของสถานที่หรือบุคคล ซึ่งมีเรื่องอุกิทหารและความเชื่อทางพุทธศาสนาปะปนอยู่ แต่ต่อมาการจดหรือบันทึกประวัติศาสตร์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ ศาสนาและความเชื่อได้ลดความสำคัญลงไป เพราะกษัตริย์เป็นศูนย์กลางใหม่ของสังคมที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกและความคิดของคนในสังคม (นาฏวิภา ชาติตานนท์ ๒๕๒๒: ๒๐๔) ดังนั้น เนื้อหาของการบันทึกประวัติศาสตร์จึงเปลี่ยนไปค้ำย โดยให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับพระมหากษัตริย์ในด้านต่าง ๆ เช่น การขึ้นครองราชย์ การทำศึกสงคราม ฯลฯ รวมทั้งเรื่องราวต่าง ๆ ในราชสำนัก นอกจากนี้การวิจัยเรื่องนี้ยังสอดคล้องกับการวิเคราะห์เนื้อหาใน "พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ" ของนาฏวิภา ชาติตานนท์ (๒๕๒๒: ๒๐๔) ซึ่งพบว่า มีการกล่าวถึงเนื้อหาในด้านพระมหากษัตริย์มากที่สุด คือ กล่าวถึง ๒๙ ครั้ง รองลงมา

คือ เนื้อหาเกี่ยวกับการสงคราม ๒๔ ครั้ง คำสอน ๑๑ ครั้ง คำเทศน์ ๑๐ ครั้ง และกล่าวถึงความเชื่อ ๑๐ ครั้ง ค่ายเหตุผลดังกล่าว จึงมีส่วนที่ทำให้เนื้อหาในหนังสือชุดประชุมพงศาวดาร มีการกล่าวถึงเรื่องของพระมหากษัตริย์ไว้มากที่สุดในหัวข้อ ชีวิตประวัติ และการสืบวงศ์ตระกูล ซึ่งมีเนื้อหามากเป็นอันดับหนึ่งเช่นเดียวกัน

เนื้อหาที่มีมากเป็นอันดับที่ ๒ คือ หัวข้อเนื้อหา ขนบธรรมเนียมและประเพณี ซึ่งมีเรื่องเกี่ยวกับพระราชพิธีและประเพณีในราชสำนัก และความเป็นอยู่และประเพณี หัวข้อย่อยพระราชพิธีและประเพณีในราชสำนักของประเทศไทย มีเนื้อหามากที่สุด และเป็นหัวข้อที่กระจายไปตามภาคต่าง ๆ จำนวนมากที่สุด ถึง ๖๐ ภาค ทั้งนี้เป็นเพราะว่า พระราชพิธีและขนบธรรมเนียมประเพณีในราชสำนัก มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์พระมหากษัตริย์และราชวงศ์เป็นอย่างมาก ดังนั้น ตั้งแต่สมัยโบราณมาจึงมีการจดบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับพระราชพิธีและขนบธรรมเนียมประเพณีในราชสำนักไว้ เช่น ประเพณีเสด็จออกแขกเมือง ประเพณีกระบวนแห่เสด็จประพาส เป็นต้น เพื่อให้เป็นแบบแผนในการปฏิบัติต่อไปสำหรับพระมหากษัตริย์องค์ต่อมา และเป็นการรักษาความศักดิ์สิทธิ์แห่งพระราชอำนาจของพระองค์ไว้ (นาฏวิภา ชลิตวานนท์ ๒๕๒๖: ๒๑๑) ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่าองค์พระมหากษัตริย์นั้นมีความสำคัญและเป็นศูนย์รวมของคนในชาติมากเพียงใด พระราชพิธีและขนบธรรมเนียมประเพณีในราชสำนักก็มีความสำคัญต่อองค์พระมหากษัตริย์มากเพียงนั้น ค่ายเหตุนี้ หัวข้อย่อย พระราชพิธีและประเพณีในราชสำนัก ซึ่งมีเนื้อหามากที่สุดในหัวข้อเนื้อหา ขนบธรรมเนียมและประเพณี จึงมีความสัมพันธ์กับหัวข้อเนื้อหา ชีวิตประวัติและการสืบวงศ์ตระกูล ซึ่งมีเนื้อหาในหัวข้อย่อย กษัตริย์และผู้ครองนครของประเทศไทยมากที่สุดด้วย

เนื้อหาที่มีมากเป็นอันดับที่ ๓ คือ หัวข้อเนื้อหา ประวัติศาสตร์ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าหนังสือชุดประชุมพงศาวดาร นี้ ได้เริ่มจัดพิมพ์ภาคที่ ๑ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๓ และในปีเดียวกันได้จัดพิมพ์เรื่อยมาเป็นภาคที่ ๒ และภาคที่ ๓ ตามลำดับ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่นักประวัติศาสตร์และโบราณคดี หรือผู้สนใจทางค่านี้นี้ ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการตรวจสอบเอกสารและค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญยิ่งในสมัยนั้น และถือว่าการจัดพิมพ์หนังสือนี้ให้แพร่หลายเป็นงานที่มีความสำคัญ (สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ๒๔๕๕: ๑๑๐) จึงได้รวบรวมและจัดพิมพ์เรื่องราวที่มีเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยไว้มาก

นอกจากนี้ เป็นที่สังเกตว่าในหัวข้อต่าง ๆ ที่แบ่งตามสมัย ปรากฏว่า หัวข้อ คังกล่าว กล่าวถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์และกรุงศรีอยุธยา มากกว่าสมัยอื่น ๆ รวมทั้งเรื่อง ของต่างประเทศด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาติไทยและ ประวัติศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ประเทศเขมร ประเทศญวน (ในขณะนั้น) ฯลฯ โดยการรวบรวมจากเอกสารของทางราชการ สอบถามจากผู้รู้เห็นเหตุการณ์ เป็นต้น ซึ่งมีบางเรื่องเป็นพระราชนิพนธ์ของพระองค์เอง เช่น เรื่อง พงศาวดารและโบราณวัตถุสถาน ในเกาะชวา ในภาคที่ ๕๔ และบางเรื่องทรงให้ผู้ที่มีความรู้ในราชสำนักหลายคนเรียบเรียง ขึ้น เช่น เรื่อง พงศาวดารเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองลำพูนไชย ในภาค ที่ ๓ มีรับสั่งให้พระยาศรีสิงหนาท เรียบเรียงขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยนั้น บุคคลผู้มีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี จนถึงได้รับพระสมัญญานาม เทอภพระเกียรติเป็น "พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย" คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ เป็นที่ทราบกันว่า พระองค์ทรงเป็นนักค้นคว้าและรวบรวม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชาติไทยไว้เป็นจำนวนมาก พระนิพนธ์ของพระองค์หลายเรื่อง ก็มีอยู่ในหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร นี้ และจะเห็นได้ว่าเนื้อหาที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีมากที่สุด คังกล่าวของ แดมสุช นูมนนท์ (๒๕๒๐: ๑๔) ว่า "... หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร เป็นหนังสือ ที่ใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ ..."

๒. การกระจายของหัวข้อเนื้อหา ในส่วนของการกระจายหัวข้อเนื้อหาในแต่ละ ภาค จากจำนวนหัวข้อเนื้อหาทั้งหมด ๑๔ หัวข้อ นั้น พบว่า มีการกระจายของหัวข้อเนื้อหา มากที่สุด คือ ๑๔ หัวข้อ ในภาคที่ ๔๐ และที่น้อยที่สุด คือ มีการกระจายเพียง ๑ หัวข้อ ในภาคที่ ๕๖ นอกนั้นเป็นการกระจายหัวข้อเนื้อหาในระหว่าง ๑ หัวข้อ และ ๑๔ หัวข้อ จากผลการกระจายของหัวข้อเนื้อหาคังกล่าว แสดงให้เห็นว่า เนื้อหาในหนังสือชุด ประชุม พงศาวดาร มีการกระจายเนื้อเรื่องคละเคล้ากันไป กล่าวคือ มีเนื้อหาในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านความสัมพันธ์ของไทยกับต่างประเทศ ด้านการเมืองและการปกครอง ด้าน ประวัติศาสตร์ เป็นต้น ทั้งนี้เป็นเพราะว่าในการเลือกเรื่องที่จะพิมพ์ของหอพระสมุดฯ นั้น มิได้คำนึงว่าต้องเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาอย่างเดียวกันนี้ แต่พิจารณาว่าถ้าเป็นเรื่องที่ดีมีเนื้อหา สารก็จะจัดพิมพ์ ดังนั้นเนื้อหาในแต่ละภาคบางครั้งจึงมีซ้ำเรื่องที่อยู่ในหัวข้อเนื้อหาเดียวกัน

ตลอด แต่มีหัวข้อเนื้อหาต่างอื่น ๆ ด้วย ซึ่งนับว่าเป็นการกระจายความรู้ในหลาย ๆ ด้าน
ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

สำหรับการกระจายเนื้อหาในแต่ละหัวข้อนั้น จะเห็นได้ว่า หัวข้อย่อย พระราชพิธี
และประเพณีในราชสำนักของประเทศไทย มีการกระจายเนื้อหาในภาคต่าง ๆ มากที่สุด คือ
กระจายใน ๖๐ ภาค หัวข้อที่มีการกระจายรองลงมา คือ หัวข้อย่อย กษัตริย์และผู้นคร
ของประเทศไทย และหัวข้อเนื้อหา ชนต่างชาติในประเทศไทย มีการกระจายใน ๔๔ ภาค และ
๓๒ ภาค ตามลำดับ จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า การกระจายเนื้อหาในแต่
ละหัวข้อนั้น มีส่วนสัมพันธ์กับจำนวนของการกล่าวถึงในหัวข้อเนื้อหาด้วย กล่าวคือ หัวข้อที่มีจำนวน
ของการกล่าวถึงมาก จะมีการกระจายเนื้อหาในหลายภาค เช่น หัวข้อย่อย กษัตริย์และผู้นคร
ของประเทศไทย และหัวข้อย่อย พระราชพิธีและประเพณีในราชสำนักของประเทศไทยอยู่ใน
หัวข้อเนื้อหา ชีวิตประวัติและการสืบวงศ์ตระกูล และหัวข้อเนื้อหา ชนบรรมนิยมและประเพณี
ซึ่งเป็นหัวข้อเนื้อหาที่มีจำนวนของการกล่าวถึงมากเป็นอันดับที่ ๑ และอันดับที่ ๒ ตามลำดับด้วย

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร เป็นหนังสือที่ให้ความรู้อย่าง
กว้างขวาง เนื้อหาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของไทยในสมัยต่าง ๆ รวมทั้ง
เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของต่างประเทศ ทั้งด้านที่เกี่ยวข้องกับไทยและที่เป็น
ประวัติศาสตร์ของประเทศนั้นเอง เช่น ประเทศเขมร ประเทศพม่า (ในขณะนั้น) เป็นต้น
แต่เนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับประเทศไทย และเนื้อหาส่วนประวัติศาสตร์ดังกล่าว
จะครอบคลุมเรื่องของเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในแต่ละสมัย ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับ
ต่างประเทศ การเมืองและการปกครอง กฎหมายและการศาล ชนบรรมนิยมและประเพณี
โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นต้น จากเนื้อหาดังกล่าว จึงนับได้ว่า หนังสือชุด ประชุม
พงศาวดาร เป็นหนังสือที่ให้ประโยชน์ต่อการศึกษาและค้นคว้าวิจัยอย่างกว้างขวางในด้าน
ประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมทั้งเป็นประโยชน์ในเชิงศิลปประวัติคอสาววิชาอื่น ๆ เช่น
รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น อีกด้วย

๓. แหล่งอ้างอิง จากการวิจัยพบว่า ในบรรดาเรื่องต่าง ๆ ในหนังสือชุด
ประชุมพงศาวดาร ๑๓๔ เรื่อง เป็นเรื่องที่ระบุหลักฐานอ้างอิง ๔๒ เรื่อง และบางเรื่อง
มีแหล่งอ้างอิงมากกว่าหนึ่งแหล่ง ซึ่งรวมแล้วมีจำนวนเรื่องที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักฐานอ้างอิง

ทั้งหมด ๔๔ เรื่อง ในบรรดาหลักฐานอ้างอิงเหล่านี้ พบว่า หลักฐานประเภท คำให้การ เป็นแหล่งที่มาของหลักฐานที่นำมาใช้อ้างอิงประกอบการเรียบเรียงมากที่สุด ทั้งนี้เป็น เพราะ คำให้การ เป็นเอกสารประเภทที่มีการจดบันทึกไว้มาก เนื่องจากบันทึกโดยผู้อยู่ในเหตุการณ์และในสมัยก่อนพระมหากษัตริย์และบุคคลสำคัญในราชสำนักส่วนใหญ่จะให้มีการจดบันทึกเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากผู้รู้เห็นเหตุการณ์ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า นับเป็นข้อมูลที่ให้ข้อเท็จจริงจากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์จริง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในสมัยก่อน คำให้การ เป็นแหล่งข้อมูลที่มีความสำคัญมาก ดังนั้น จึงมีการใช้เป็นแหล่งข้อมูลมากที่สุด

แหล่งอ้างอิงที่มีมากเป็นอันดับที่ ๒ คือ เอกสารราชการของไทย เช่น ใบบอกหมายรับสั่ง เป็นต้น เมื่อพิจารณาจากระยะเวลาที่เริ่มมีการใช้เอกสารทางราชการเป็นแหล่งอ้างอิงแล้ว จะเห็นได้ว่าเริ่มมีการรวบรวมเนื้อหาโดยเรียบเรียงจากเอกสารทางราชการในระยะสมัยรัชกาลที่ ๕ นี้เอง ทั้งนี้เนื่องจากตั้งแต่โบราณมายังไม่มีการนิยมหรือระบบการเก็บเอกสารราชการ จึงทำให้เอกสารดังกล่าวสูญหายและกระจัดกระจายไปเป็นอันมาก จนกระทั่งมีการตั้งกระทรวงต่าง ๆ ตามแบบใหม่ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงได้เริ่มมีการเก็บเอกสารราชการกันอย่างมีระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ซึ่งในขณะนั้นทรงเป็นนายกสภาหอพระสมุดวชิรญาณ ได้ทรงเอาพระทัยใส่ในการเก็บรวบรวมเอกสารการปกครองเท่าที่จะหาได้ตามหน่วยราชการต่าง ๆ เช่น ศาลาลูกขุน กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น หรือที่ตกเป็นสมบัติของเอกชนมาเก็บรักษาไว้เป็นแผนกหนึ่งในหอพระสมุด ฯ เอกสารเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเอกสารการปกครองของรัฐบาลในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นับตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมา ส่วนเอกสารในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรีมีอยู่น้อย (นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พิชยะ ๒๕๒๘: ๗๒) ค่ายเหตุนี้ในระยะหลังคือในสมัยรัชกาลที่ ๕ จึงมีการใช้เอกสารทางราชการเป็นหลักฐานอ้างอิงในการเรียบเรียงเนื้อหาจำนวนมาก และเอกสารทางราชการเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นเอกสารชั้นต้นที่มีคุณค่ายิ่งทางประวัติศาสตร์

แหล่งอ้างอิงที่มีมากเป็นอันดับที่ ๓ คือ จดหมายเหตุของต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะในสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาและต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีชาวต่างชาติ เช่น ญี่ปุ่น ฮอลันดา ฝรั่งเศส อังกฤษ เป็นต้น ได้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยมาก รวมทั้งเข้ามา

เพื่อการค้าและการเผยแผ่ศาสนาด้วย ชาวต่างชาติเหล่านี้มีทั้งที่เข้ามาในฐานะทูต บาทหลวง และพ่อค้า ซึ่งได้จกบันทึกเรื่องราวของการเดินทางเมื่อมายังประเทศไทย และบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นและเกิดขึ้นในเมืองไทยสมัยนั้นไว้ด้วย จกหมายเหตุของต่างประเทศที่อยู่ในหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ส่วนมากเป็นเรื่องราวของเหตุการณ์ในระยะปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาและต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งได้มีการแปลเป็นภาษาไทยแล้ว นับว่าเป็นข้อมูลที่สำคัญ และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อย่างมาก รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในการใช้ประกอบสำหรับตรวจสอบหลักฐานกับเอกสารของไทย เพื่อให้ได้เนื้อหาใจความที่ถูกต้องและครบถ้วนยิ่งขึ้น ดังนั้น จกหมายเหตุของต่างประเทศ จึงเป็นแหล่งข้อมูลที่มีผู้ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในการค้นคว้า และเรียบเรียงมากเป็นอันดับที่ ๓

อย่างไรก็ตาม แหล่งอ้างอิงที่ระบุแหล่งที่มาของเอกสารในการใช้เรียบเรียงเนื้อหาของหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร นี้ ส่วนใหญ่ไม่ได้ให้รายละเอียดแหล่งที่มาของหลักฐานไว้มากนัก ที่ได้ระบุไว้ก็เป็นเพียงแจ้งให้ทราบในหน้าคำนำว่า เป็นการรวบรวมเนื้อหามาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทใด เช่น จกหมายเหตุของต่างประเทศ หนังสือ เอกสารทางราชการ เป็นต้น ส่วนอีก ๔๓ เรื่อง ที่ไม่ได้ระบุแหล่งที่มาไว้ นั้น เป็นเพราะในสมัยก่อนยังไม่มีแบบแผนการให้หลักฐานอ้างอิงเหมือนอย่างในปัจจุบัน ซึ่งให้ข้อมูลของแหล่งอ้างอิงในรูปของเชิงอรรถและบรรณานุกรม ทั้งนี้เพราะปัจจุบันถือว่า งานเขียนประวัติศาสตร์ที่ดี และเป็นที่ยอมรับ จะต้องประกอบด้วยการอธิบายอ้างอิงให้ผู้อ่านได้ทราบถึงแหล่งที่มา เพื่อจะได้สะดวกแก่การค้นคว้า (วรพิน ชัยวัชณีกร ๒๕๒๔: ๔๓) อ่านเพิ่มเติมและตรวจสอบข้อมูล อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า ลักษณะเนื้อหาส่วนใหญ่ในหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร มีหลายประเภทปะปนกัน กล่าวคือ มีทั้งที่เป็นประเภทตำนานพงศาวดาร และจกหมายเหตุ ซึ่งถือได้ว่า หนังสือชุดนี้เป็นที่รวมของเอกสารประเภทพงศาวดาร ตำนาน จกหมายเหตุทั้งของไทยและของต่างประเทศมากที่สุด (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, บรรณาธิการ ๒๕๑๕: ๑๗) นอกจากนี้สาเหตุอีกประการหนึ่งของการไม่ระบุหลักฐานอ้างอิงอาจเป็นเพราะ เรื่องที่มีลักษณะของ ตำนาน นั้นเป็นการจกบันทึกเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา ดังนั้นจึงไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอน และบางเรื่องก็เป็นการระบุแหล่งที่มาในตัวเองอยู่แล้ว เช่น เรื่อง คำให้การขุนโชนเรื่อง พระพุทธบาทอีกประการหนึ่ง เนื้อหาบางเรื่องก็เป็นเรื่องที่มีผู้เขียนมีประสบการณ์ เช่น พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง พงศาวดารและโบราณวัตถุสถานใน
เกาะชวา เป็นพระบรมราชาธิบายคราวเสด็จประพาสชวา พ.ศ. ๒๔๓๔ ในภาคที่ ๕๔
เรื่อง ราชทูตไทยไปประเทศฝรั่งเศส ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ โดย
พระวิจิตรวงศ์ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นศรีทูตอยู่ในขณะทุกครั้งนั้น เป็นผู้กรายงานบันทึกไว้ด้วย
ในภาคที่ ๓๐ สำหรับเรื่องที่ว่าชาวต่างประเทศเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย
รวมทั้งเพื่อประโยชน์ในทางการค้าและการศาสนา นั้น บุคคลเหล่านั้นก็ได้จับบันทึกเหตุการณ์
ไว้เป็นจดหมายเหตุ รายงานให้ทราบถึงการที่ได้มาปฏิบัติหน้าที่ในเมืองไทย และเล่าถึง
เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นอย่างละเอียด ซึ่งถือได้ว่า เอกสารที่ได้เรียบเรียง
ขึ้นจากบันทึกหรือคำบอกเล่าของผู้พบเห็นเหตุการณ์ หรือผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ หรือผู้ร่วม
สมัยกับเหตุการณ์ จักว่าเป็นเอกสารปฐมภูมิ ดังนั้น ถึงแม้ว่าเนื้อเรื่องส่วนใหญ่จะไม่ได้
บอกรายละเอียดของแหล่งที่มามากนัก แต่ก็ถือได้ว่าข้อมูลดังกล่าวที่ไ้รวบรวมมานั้น เป็น
หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อนักประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมทั้งเป็น
ประโยชน์ในสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย แต่ทั้งนี้ก็ต้องมีการพิจารณาประเมินคุณค่า
ของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว โดยการตีความและใช้เหตุผลในการวิเคราะห์
วิจารณ์หลักฐานด้วย เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและเที่ยงตรงยิ่งขึ้น

นอกจากนี้หากจะพิจารณาในค่านูذجพิมพ์ หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร
คือ หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ซึ่งเป็นแหล่งที่เก็บและรวบรวมหนังสือที่เป็นวิชา
ความรู้ไว้มากมาย เป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกเรื่อง que เห็นว่าเป็นหนังสือดี และจะเป็นประโยชน์
แพร่หลายให้แก่ผู้ที่ขอจัดพิมพ์ ซึ่งส่วนมากจะขอจัดพิมพ์แจกในงานศพมากกว่างานอื่น และ
หอพระสมุด ฯ ก็เป็นผู้จัดพิมพ์หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑ ภาคที่ ๒ และภาคที่ ๓
เรื่อยมาตามลำดับ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า นโยบายในการจัดพิมพ์หนังสือของหอพระสมุด ฯ
เป็นสิ่งที่กำหนดขอบเขตเนื้อหาของหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ด้วย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า
ส่วนใหญ่จะรวบรวมเนื้อหาประเภทตำนาน พงศาวดาร และจดหมายเหตุ ซึ่งล้วนเป็นเรื่องราว
ทางประวัติศาสตร์ของชาติไทยทั้งสิ้น อนึ่ง ในสมัยก่อนคนไทยยังไม่รู้จักคำว่า "ประวัติศาสตร์"
เพราะคำว่า "ประวัติศาสตร์" เป็นคำที่เกิดขึ้นใหม่เมื่อไม่นานมานี้ ซึ่งหมายถึงวิชาที่ว่าด้วย
เหตุการณ์ที่เป็นมาในอดีตหรือเรื่องราวในอดีตที่จับบันทึกไว้เป็นหลักฐาน แต่อย่างไรก็ตาม
ก่อนหน้านั้นชนชาติไทยก็ได้เคยรู้จักและสัมพันธ์กับ "ประวัติศาสตร์" มาบ้างแล้วในรูปแบบของ

จารึก คำานาน และพงศาวดาร คำต่าง ๆ เหล่านี้อธิบายความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์
ของคนในยุคสมัยที่มีการผลิตงานเขียนเหล่านั้นอย่างกว้าง ๆ (นาฏวิภา ชาติานนท์ ๒๕๒๒ :
๑ - ๒)

นับได้ว่า หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร เป็นหนังสือที่ใช้เป็นหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์ และใช้ประโยชน์ในการค้นคว้าอ้างอิงได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังอาจจัด
เป็น หนังสือทั่วไป ที่เรียกได้ว่าเป็น "หนังสือกึ่งอ้างอิง" หรือ "borderline book"*
ประเภทสารานุกรมได้ ทั้งนี้เพราะ ถึงแม้ว่าจะไม่มีลักษณะที่จะเป็นหนังสืออ้างอิงได้
แต่ก็เป็นหนังสือที่มีขอบเขตของเนื้อหากว้างขวาง และยังรวบรวมเกร็ดความรู้ต่าง ๆ
ที่กระจัดกระจายมารวมพิมพ์ไว้ด้วยกัน ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ในการอ้างอิงได้สูง ทั้งนี้
เพราะมีเนื้อหาม่าและมีคุณค่าต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้
เกือบทุกหัวข้อ บรรณาธิการสามารถนำผลการวิเคราะห์เนื้อหามาใช้ประโยชน์สำหรับเป็น
แนวทางในการพิจารณาแนะนำให้แก่ผู้ศึกษาและค้นคว้าวิจัยในสาขาประวัติศาสตร์และ
สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องได้

หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ถือได้ว่า เป็นแหล่งรวมข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราว
ของไทยที่ไ้รับการตีพิมพ์ออกมาในรูปหนังสือให้เป็นที่แพร่หลายและสามารถเข้าถึงเนื้อหา
ได้สะดวก อีกทั้งยังนับได้ว่าเป็นมรดกทางวิชาการชิ้นหนึ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไทย
และในทางสืบประวัติเรื่องที่เกี่ยวข้องกับไทยซึ่งได้ตกทอดมาถึงปัจจุบัน เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้
เข้าใจถึงประวัติศาสตร์ของชาติไทย และชี้ให้เห็นถึงความเจริญ ความเสื่อม และ
วิวัฒนาการของชาติไทยในหลาย ๆ ด้าน จึงเป็นหนังสือที่มีคุณค่ายิ่ง

ขอเสนอแนะ

๑. นักประวัติศาสตร์ควรจะได้มีการประเมินคุณค่าของเนื้อหาในหนังสือชุด
ประชุมพงศาวดาร ว่า มีคุณค่าต่องานวิจัยที่จะใช้เป็นเอกสารอ้างอิง ในหัวข้อเนื้อหาที่เป็น
ประวัติศาสตร์ในด้านใดบ้าง มากน้อยเพียงใด

* หนังสือที่ไม่อาจจัดเป็นหนังสืออ้างอิงประเภทใดประเภทหนึ่งได้ ถ้าหากจะพิจารณา
ความจำกั้ความของแต่ละประเภทนั้น แต่เป็นหนังสือที่ใช้อยู่เสมอ หรือเป็นประโยชน์มากใน
การค้นคว้า (จารุวรรณ ลินสุโสภณ ๒๕๒๑ : ๒๖).

๒. ถึงแม้ว่า ไซมุกด์ มินินทะเลข จะได้จัดทำบรรณนิทัศน์และดัชนีค้นเรื่องไว้แล้ว แต่ก็ยังไม่ละเอียดเพียงพอที่จะเข้าถึงเนื้อหาได้มากนัก บรรณารักษ์ควรร่วมมือกันจัดทำดัชนีเรื่องอย่างละเอียด เพื่อให้สามารถเข้าถึงเนื้อหาซึ่งมีจำนวนถึง ๔๐ ภาค ได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

๓. ควรที่จะได้ศึกษาการนำหนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร ไปใช้ในการอ้างอิงของงานวิจัยสาขาอื่น ๆ นอกจากในสาขาประวัติศาสตร์และโบราณคดี เช่น สาขานิติศาสตร์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ เป็นต้น

๔. ควรจะได้มีการศึกษาวิจัย เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและประเมินคุณค่าของหนังสือทั้งอ้างอิงอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับ หนังสือชุด ประชุมพงศาวดาร เช่น หนังสือชุด ลัทธิตุรรมนิยมต่าง ๆ และเรื่องอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันกับหนังสือดังกล่าว ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อบรรณารักษ์และผู้ใช้ได้เข้าใจถึงความสำคัญของหนังสือเหล่านี้ เพื่อที่จะได้ พิจารณานำมาใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงประกอบการค้นคว้าได้มากขึ้น

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย